

Na jakie aspekty szczególnie warto zwrócić uwagę we wspomaganiu różnych sfer rozwoju dziecka na etapie edukacji przedszkolnej ?

(opracowano dla uczestników e-kursu nt. Wspomaganie pracy nauczycieli edukacji przedszkolnej w pracy z dzieckiem ze SPE)

Na jakie aspekty szczególnie warto zwrócić uwagę we wspomaganiu różnych sfer rozwoju dziecka na etapie edukacji przedszkolnej ?

1. Wspomaganie rozwoju emocjonalnego – zwracajmy uwagę na:

- Sposoby wyrażania emocji – W miarę, jak dziecko wzrasta, sposób wyrażania emocji powinien być mniej gwałtowny. Jest to związane z rozwojem gruczołów wydzielania wewnętrznego i uczeniem się norm zachowań akceptowanych. Najszybszy rozrost gruczołów następuje do piątego roku życia; między piątym a jedenastym rokiem życia wyraźnie zwalnia; po szesnastym roku życia znów jest szybszy. Element uczenia się też powinien być coraz bardziej widoczny wraz z wiekiem. Jeśli dziecko w wieku przedszkolnym nie wykazuje postępu w zakresie przejawianej intensywności emocji i wybuchy zazdrości, złości są podobnie częste u pięciolatka, jak były u trzylatka, a czasem nawet większe, należy zacząć szukać przyczyny takich zachowań.
- Rozumienie trudnych pojęć – Poczucie sprawiedliwości, uczciwość, prawdomówność to pojęcia nieznane wielu dzieciom. Tłumaczenie maluchom, że sprawiedliwie nie znaczy wcale tak samo, po równo, jednakowo – pomoże im lepiej funkcjonować w grupie. Jeśli chcemy, by pociechy były uczciwe i prawdomówne, wyjaśniamy, co kryje się pod tymi pojęciami, pokazujemy na przykładach i wymagamy, by korzystały z nich w życiu codziennym.
- Szanowanie wprowadzanych norm i zasad – Małe dziecko wiele rzeczy robi dla własnej przyjemności; starsze potrafi już zrezygnować z tych przyjemności na korzyść innej osoby. Stwarzanie sytuacji społecznych, kiedy to dziecko będzie miało okazję spełnić czyjeś oczekiwania, zrobić bezinteresownie coś dla innej osoby, pozwoli lepiej zrozumieć wpajaną zasadę i dziecko zacznie traktować ją jako obowiązującą.
- Pojmowanie poczucia obowiązku – Nauczyciel powinien pamiętać, że bez poczucia obowiązku nie będzie możliwy sukces szkolny. Jeśli dziecko zacznie już teraz odkrywać obowiązki wobec innych – w momencie opuszczania przedszkola będzie potrafiło rezygnować z bliskiej przyjemności na korzyść odległej chęci wywiązania się z obowiązku.

2. Wspomaganie rozwoju społecznego – zwracajmy uwagę na:

- Funkcjonowanie dziecka w grupie – Jeśli cztero- i pięciolatek nie dołącza do zabaw w grupie, nie szuka kolegi i nie odpowiada na żadne zachęty ze strony nauczyciela i innych dzieci, to sygnał, że możemy mieć jakieś problemy ze swoimi emocjami, z funkcjonowaniem w grupie, może złe doświadczenia związane z grupą, a może brak wiary, że bycie z innymi może być źródłem radości. Lęk, nieśmiałość, niskie poczucie własnej atrakcyjności, brak pewności siebie, brak umiejętności współżycia z innymi... – wszystko to nauczyciel powinien wyjaśnić. Im szybciej to zrobi, tym szybciej dziecku pomoże.
- Przejawy dziecięcej empatii – Trzylatki są mocno skoncentrowane na sobie. Ich egocentryzm jest widoczny jeszcze długo, ale empatii można je uczyć już w najmłodszej grupie przedszkolnej. Wyobraź sobie, że jesteś Jasiem, któremu jest smutno, Zosią, która zgubiła ulubionego misia... – te zadania nie są zbyt trudne dla trzylatka.

Na jakie aspekty szczególnie warto zwrócić uwagę we wspomaganiu różnych sfer rozwoju dziecka na etapie edukacji przedszkolnej ?

- Współpracę i rywalizację – Maluchy lubią się ścigać, a najbardziej zależy im na tym, by zawsze wygrywać. Lubią się chwalić i udowadniać kolegom, że robią coś najlepiej, najszybciej i wyjątkowo. Nauczyciel, stawiając przed dziećmi zadania, wielokrotnie zachęca do rywalizacji, powinien jednak pamiętać, że nadmiar rywalizacji jest szkodliwy dla dziecięcego rozwoju, bo wznieca zazdrość i psuje atmosferę w grupie. Natomiast ze współpracy może wyniknąć wiele dobrego i dla grupy, i dla pojedynczego dziecka.

3. Wspomaganie rozwoju mowy – zwracamy uwagę na:

- Problemy ze słuchem – Obserwujemy, czy dziecko adekwatnie reaguje na różne dźwięki, bardzo głośno mówi do kolegów, głośno odpowiada na pytania nauczycielki. Być może dziecko ma problemy ze słuchem. Jak najwcześniej należy wyjaśniać je z logopedą, pediatrą bądź audiologiem.
- Ślinienie – Dziecko ślini się, wykonuje dziwne ruchy językiem, kiedy zaczyna mówić. Być może po wcześniejszym okresie pozostało mu połykanie niemowlęce (w połykaniu niemowlęcym język pozostaje na dole) i wtedy jego ślinienie się byłoby uzasadnione.
- Nosowanie – Mówi przez nos, nauczyciel i rodzic mają wrażenie jakby nos dziecka był zatkany i głos był stłumiony.
- Słuch fonematyczny – Jeśli pokażemy mu dwa rysunki „bułkę” i „pótkę” – dziecko słysząc słowo „bułka”, wskaże na „pótkę” i odwrotnie – możemy podejrzewać, że ma problemy ze różnicowaniem słuchowym niektórych głosek, np.: b-p, d-t, c-cz, dż-ci. Być może słuch fonematyczny (mowny) malca jest zaburzony.
- Seplenie – Wsuwa język między zęby podczas wymawiania niektórych głosek. Takie układanie języka podczas mówienia zawsze wskazuje na nieprawidłowości artykulacyjne.
- Problemy z płynną mową – Malec nie może rozpocząć mówienia, powtarza pierwszą bądź kolejną głoskę, sylabę w wyrazie, czasem cały wyraz czy frazę. Jeśli dziecko jest w wieku 2–3 lat, można przypuszczać, że mamy do czynienia z jąkaniem rozwojowym (rozwojową niepełnością mowy). Rozwojowa niepełność ustąpi sama – pod warunkiem, że dziecko nie uświadomi sobie kłopotów z mową.
- Kłopoty z oddychaniem – Dziecko nabiera powietrza na początku, gdy zaczyna mówić i bardzo szybko, już po jednym, dwóch wyrazach dobiera powietrza. Wciąż brakuje mu powietrza i coraz częściej je „łapie”, denerwując się, gdy szybko musi coś powtórzyć. Prawdopodobnie ma kłopoty ze zsynchronizowaniem mowy z oddychaniem. Takie kłopoty zdarzają się u małych dzieci, gdy faza wdechu i wydechu jest zbyt krótka, gdy dziecko mówi na wdechu zamiast na wydechu.

4. Wspomaganie dziecięcego myślenia – zwracamy uwagę na:

- Poziom dziecięcych prac – Wraz z wiekiem dziecko wzbogaca swoje rysunki, wydzieranki o nowe formy. Wprowadza nowe elementy, różnicuje, wzbogaca, przejawiając dużą pomysłowość, indywidualizuje swoje prace. Jeśli tego nie robi, nie rozwija się.
- Powtarzalność schematów – Tworzenie wciąż tych samych powtarzalnych układów to oznaka pewnej fiksacji na kształcie, kolorze czy układzie. Jeśli dziecko przez dłuższy czas np. używa wyłącznie czarnej kredki i żadnej innej nie bierze do ręki, wciąż maluje na przykład drabiny, wycina je z papieru, lepi z plasteliny, niezależnie od tego, jaki jest temat pracy, jakie oczekiwania nauczycielki, jakie zadanie postawione zostało przed dziećmi – nie jest widoczny rozwój dziecka.

Na jakie aspekty szczególnie warto zwrócić uwagę we wspomaganiu różnych sfer rozwoju dziecka na etapie edukacji przedszkolnej ?

- Brak zainteresowań – Całkowity brak zainteresowania zabawą, książką, muzyką, śpiewem może świadczyć o małej wrażliwości bądź wręcz zaburzeniach w obrębie jakiegoś analizatora.
- Kłopoty z zapamiętywaniem – Jeśli dziecko ma trudność z nauką najkrótszych wierszyków, nie zapamiętuje wydawanych poleceń, nie jest w stanie powtórzyć króciutkiej instrukcji zabawy, nie może w pełni uczestniczyć w organizowanych zabawach, nie korzysta z zajęć grupowych, nie bierze udziału w występach... Takie dziecko wymaga szczególnej troski i pracy.

5. Wspomaganie sprawności ruchowej - zwracajmy uwagę na:

- Wszechstronny rozwój – Niektóre dzieci są silniej rozwinięte w jednych sferach i niezbyt sprawne w innych. Bywa, że dziecko chętniej wtedy uczestniczy w zajęciach i zabawach, w których osiąga sukcesy, i mniej chętnie w tych, w których odnosi wyłącznie porażki. Nauczyciel (rodzic) wiedząc o tym, może próbować włączać dziecko do zabaw, których dziecko unika, powinien wówczas zauważać i podkreślać najmniejsze choćby sukcesy.
- Spójność wymagań – Jeśli mama wciąż powtarza dziecku, że jest malutkie i dlatego wykonuje za niego większość czynności, z kolei nauczycielka wymaga, by był samodzielny, malec gubi się w tym, czego dorośli od niego wymagają i częściej wycofuje się niż podejmuje próby bycia samodzielnym. Podobnie z używaniem zwrotów grzecznościowych „proszę”, „przepraszam”, „dziękuję”. Jeśli mama o nich nie przypomina, a nauczycielka wciąż o nich mówi, dziecko nie rozumie, dlaczego ma ich używać i czy rzeczywiście powinno to robić.
- Przejawy zazdrości – Dziecko źle się czuje, gdy kolega potrafi się samodzielnie rozebrać, umyć, rzucić daleko piłką, a ono nie. Zazdrości koledze, że wykonuje coś lepiej od niego. Zazdrość powoduje uczucie frustracji, niezadowolenia, rywalizację, brak wiary w siebie i niechęć do podejmowania kolejnych prób, do uczenia się.
- Doskonalenie niektórych sprawności – Jeśli dziecko boi się wejść choćby na pierwszy stopień drabiny, jest to sygnał, że jego zmysł równowagi nie daje mu odpowiedniego poczucia bezpieczeństwa. Zmuszanie dziecka do wspinaczki spowoduje, że lęk powiększy się i wraz z nim będzie narastać niechęć. Jeśli zagwarantujemy dziecku poczucie bezpieczeństwa, trzymając za rękę, będąc blisko i tłumacząc, zachęcimy je do eksperymentowania. Gdy odniesie choćby maleńki sukces, być może samo podniesie poprzeczkę i spróbuje wdrapać się wyżej. To samo dotyczy działań związanych z czynnościami samoobsługowymi
- Lęki i strachu – Strachy i lęki dają się oswajać, ale pod jednym warunkiem – dziecko musi mieć zaufanie do osoby, która podejmuje się tego zadania. Pokonywanie strachu musi odbywać się metodą małych kroków, tu nie może być pośpiechu. Zarówno nauczyciel, jak i rodzic muszą stopniować „przybliżanie obiektu strachu”. Jeśli nie widać postępów terapii, nie należy się tym zamartwiać i okazywać dziecku zniecierpliwienie czy niezadowolenie. Trzeba stopniowo przechodzić od pokonywania dwóch stopni schodów aż do samodzielnego wejścia na piętro, od samodzielnego zdjęcia rajstop do samodzielnego ich założenia i umiejętności przewinięcia ich z lewej strony na prawą stronę.
- Sukcesy i porażki – Poczucie sukcesu mobilizuje, porażka zniechęca. Docenianie osiągnięć (sam wchodzę na drabinkę, sam rozbieram się przed leżakowaniem) i bagatelizowanie drobnych porażek (niewcelowanie piłką do kosza, brudna bluzeczka po obiedzie) przyspiesza rozwój sprawności fizycznej, naukę samodzielności i kształtowanie nawyków higienicznych i kulturalnych.

6. Wspomaganie kompetencji matematycznych – zwracajmy uwagę na:

- Brak zainteresowań zabawami konstrukcyjnymi – Brak zainteresowania klockami, ich kolorystyką, kształtami, wielkością może sugerować problemy ze spostrzeganiem,

Na jakie aspekty szczególnie warto zwrócić uwagę we wspomaganiu różnych sfer rozwoju dziecka na etapie edukacji przedszkolnej ?

- odróżnianiem kolorów, brakiem umiejętności porównywania, klasyfikowania. Jeśli dziecko nie wyodrębnia z otoczenia przedmiotów, to nie interesuje się nimi, nie chce ich poznać (policzyć, nazwać).
- Zaburzenia orientacji w przestrzeni – Jeśli dziecko nie lubi zabaw ruchowych, ćwiczeń gimnastycznych, może być to przyczyną słabej orientacji przestrzennej lub słabszej koordynacji wzrokowo-ruchowej. W późniejszym okresie dzieci z obniżoną orientacją przestrzenną mogą dokonywać odwrócenia kształtów (tzw. inwersji statycznej), zmian w przestrzeni (odbić lustrzanych tzw. inwersji dynamicznej), a także mogą niewłaściwie rozplanowywać elementy na rysunku. Takie dzieci wymagają szczególnej uwagi zarówno ze strony nauczycieli, jak i rodziców.
  - Kłopoty z zapamiętywaniem – Dziecko potrzebuje dobrze rozwiniętej pamięci dowolnej, by mogło przechowywać duże ilości informacji, a następnie skutecznie je wykorzystywać, np. w nauce matematyki. Jeśli dziecko wykazuje brak aktywności podczas uczenia się wiersza czy piosenki, może to świadczyć o problemach z ich zapamiętywaniem i potrzebą znacznie wydłużonego czasu na naukę oraz zwiększoną liczbę powtórzeń.
  - Kłopoty z koncentracją – Brak umiejętności odtwarzania prostych rytmów, wzorów może wynikać z braku umiejętności koncentrowania się na prawidłowościach i korzystania z nich. Przyczyną takiego stanu mogą być także zaburzenia w obrębie jakiegoś analizatora.
  - Mała odporność emocjonalna – Przydatną cechą w nauce matematyki jest umiejętność panowania nad sobą, także w sytuacji, kiedy nie wszystko przebiega po myśli dziecka. Czasami działanie trzeba powtórzyć kilkakrotnie, zanim osiągnie się oczekiwany wynik. Nie możemy też dawać wygrywać dziecku tylko dlatego, żeby nie było mu smutno, żeby się nie złościło. W doświadczeniach dziecka nie powinno zabraknąć ani sukcesów, ani porażek.

7. Przygotowanie do nauki czytania i pisania – zwracajmy uwagę na:

- Brak zainteresowania dziecka otaczającym światem – Zainteresowanie symbolem graficznym – literą – poprzedza zawsze zainteresowanie tym, co otacza dziecko, czyli najbliższym światem. Jeśli dziecko nie jest zainteresowane oglądaniem książeczki, przedstawienia teatralnego czy po prostu wystawy sklepowej podczas zakupów z mamą – istnieje niebezpieczeństwo braku motywacji i pozytywnego nastawienia do działań związanych z przygotowaniem do nauki czytania i pisania.
- Zaburzenie sprawności psychomotorycznych – Jeśli dziecko nie zdobywa kolejnych umiejętności ruchowych (wchodzenie po schodach, rzucanie, kopanie piłki, jazda na rowerku cztero-, trzy- i dwukołowym), nie wzrasta także jego zdolność wykonywania czynności samoobsługowych (samodzielne ubieranie się, mycie zębów itp.), możemy mówić o spowolnieniu rozwoju psychomotorycznego.
- Zbyt duże lub zbyt małe napięcie mięśniowe – Powinno nas zaniepokoić duże napięcie mięśniowe, objawiające się m.in. poprzez nadmierne przyciskanie kredki podczas rysowania. Zdarza się wtedy, że dziecko przedziera papier, co wpływa na estetykę pracy. Zbyt małe napięcie mięśniowe objawia się w ledwo dostrzegalnych, małych rysunkach, ubogich w szczegóły. Świadczyć to może o zaburzeniach w napięciu mięśniowym i problemach w obrębie grafomotoryki.
- Zaburzenia orientacji przestrzennej – Częste popełnianie błędów z nazywaniem części ciała, niezdarne poruszanie się między przedmiotami, uderzanie się o nie, nieświadome potrącanie kolegów mogą świadczyć o zaburzonej orientacji przestrzennej.
- Zaburzenia percepcji wzrokowej – Trudności w dostrzeganiu i wyszukiwaniu widocznych różnic i podobieństw, brak zainteresowania układankami typu puzzle, brak aktywności podczas takich zabaw, jak: „Zgadnij, co schowałam” (która rzecz spośród czterech znanych została schowana), ale także brak zachowania proporcji w kreśleniu i rysowaniu – powinny nas zmobilizować do

Na jakie aspekty szczególnie warto zwrócić uwagę we wspomaganiu różnych sfer rozwoju dziecka na etapie edukacji przedszkolnej ?

- bardziej wnikliwej obserwacji dziecka i ewentualnego wykluczenia zaburzeń w sferze percepcji wzrokowej.
- Zaburzenia percepcji słuchowej – Jeśli obserwujemy, że dziecko ma trudności z zapamiętywaniem słów wierszy, przekręca wyrazy piosenek, ma trudności w rozumieniu dłuższych poleceń (często pojawia się także wydłużony czas reakcji na polecenie), wydaje nam się, że nie do końca rozumie czytane mu bajki i opowiadania, może to świadczyć o zaburzeniu analizatora słuchowego.